

straffe van verlies van alles. In de rest van de wereld staken antikoloniale bewegingen de kop op.

In het derde deel van zijn boek getiteld 'De lange schaduw van de Grote Oorlog' behandelt Pauwels de voortdurende droom van de elite van een terugkeer naar de 'goede oude tijd'. Dat onttaardde vanaf de jaren twintig in de nachtmerrie van het fascisme en een nieuwe Grote Oorlog (1939-1945). Net als in de Eerste Wereldoorlog woedt tijdens de Tweede Wereldoorlog een 'verticale strijd' tussen landen en een 'horizontale strijd' tussen sociale klassen. De militaire triomf van de Sovjet- Unie over het contrarevolutionaire fascisme dwong het establishment om concessies doen, die uiteindelijk zouden resulteren in de Westerse verzorgingsstaat. In Pauwels visie vormt de val van de Muur in 1989 wederom een gebeurtenis die past in deze klassenstrijd om de verzorgingsstaat weer terug te doen keren naar de neoliberale nachtwakersstaat. Het bestaan van een alternatief systeem in de vorm van het Oost-Europese communisme was tot dan toe een factor waar het establishment in het Westen rekening mee diende te houden. Niet zozeer in de vorm van de militaire kracht, maar vooral als referentiepunt van links en de arbeidersbeweging.

Als annex is in het boek opgenomen 'De Flamenpolitik: instrument van het Duitse imperialisme' geschreven door Bruno Yammine. Hij gaat hier in op de wortels van de Vlaamse beweging en op de collaboratie met de Duitse bezetter, waarbij hij de Nederlandse betrokkenheid niet onvermeld laat. En ook dit wierp net als de Grote Klassenoorlog zijn schaduw vooruit in de vorm van het hedendaagse 'anti-Belgische Vlaams nationalisme' waarvan de 'fascistoïde vleugel enkel nog rest om België te splitsen'. Inderdaad biedt dit boek, naar de tekst op de achterflap, voor velen een visie op 'De Grote Oorlog zoals u hem nog nooit bekeken had'.

Ron Blom

Stadsarchief Amsterdam

Katherine B. Aaslestad and Johan Joor (eds.), *Revisiting Napoleon's Continental System. Local, Regional and European experiences* (Houdmills, New York: Palgrave Macmillan, 2015), 290 p., ISBN 978-1-137-34556-1

Begin dit jaar is er aan de reeks *War, Culture and Society, 1750-1850* van Palgrave Macmillan opnieuw een waardevolle publicatie toegevoegd. Na verschillende studies over onder andere de beleving van gewone soldaten en burgers tijdens de revolutionaire en Napoleontische oorlogen, is het nu de beurt aan het Continen-

taal Stelsel. Onder het Continentaal Stelsel wordt het geheel van wetten en regels verstaan waarmee Napoleon het Europese vasteland wilde afsluiten voor Britse kooplieden en Britse handelswaar, in een poging zijn aartsvijand op de knieën te krijgen. Dat hier heel wat bij kwam kijken blijkt uit deze bundel. In vijftien artikelen (plus een inleiding) komen de meest uiteenlopende aspecten van Napoleons stelsel aan bod: de sterke en zwakke kanten, de economische en politieke gevolgen van de maatregelen, de smokkelhandel en de worsteling van lokale kooplieden.

De kracht van de bundel zit hem echter niet alleen in deze brede benadering, maar vooral in de geografische reikwijdte die de samenstellers hebben weten te bereiken. Auteurs uit vrijwel alle delen van (Napoleontisch) Europa laten zien wat het Continentaal Stelsel voor hun land, streek of stad betekende en dat de door Napoleon afgekondigde maatregelen lang niet overal hetzelfde effect hadden. Lezing van al deze bijdragen maakt duidelijk dat het Continentaal Stelsel zeker niet tot een economische oorlog tussen Frankrijk en Groot-Brittannië kan worden gereduceerd, zoals in het verleden vaak gebeurde.

Revisiting Napoleon's Continental System bestaat uit vier delen. In het eerste deel komt de historiografie aan bod, met artikelen over de veranderende visie op de gevolgen van Napoleons politiek-economische beleid voor de binnenlandse industrie en de kijk op het Continentaal Stelsel in de Franse en Russische geschiedschrijving. Het artikel van Pierrick Pourchasse over de Britse blokkade van de Franse kust in 1792-1795 lijkt hier qua onderwerp en periodisering wat misplaatst, maar laat wel zien dat de decreten van Berlijn en Milaan (resp. nov. 1806 en dec. 1807) niet uit de lucht kwamen vallen. Al lang voor 1806 was er sprake van een vorm van economische oorlogvoering.

Deel twee draait om de regionale gevolgen van het Continentaal Stelsel. De drie artikelen van dit deel behoren tot de interessantste van de bundel, omdat ze nieuwe inzichten brengen en daarmee oproepen tot debat. Silvia Marzagalli durft in haar bijdrage de stelling aan dat het Continentaal Stelsel uiteindelijk de richting en de snelheid van de uitbreiding van het Franse Keizerrijk bepaalde; Alexander Grab komt in zijn studie naar de gevolgen van het Stelsel in Italië tot de conclusie dat Napoleons beleid, hoewel desastreus voor de handel, ook positieve gevolgen had, met name voor de landbouw; terwijl Robert Mark Spaulding met een stortvloed aan cijfermateriaal aantoonde dat ook de handel op de Rijn niet enkel negatief werd beïnvloed door het Continentaal Stelsel, maar dat er sprake was van belangrijke verschuivingen in de handelsstromen.

Dit laatste thema komt veel uitgebreider aan bod in het derde deel van de bundel, waarin de kooplieden, handelaren en smokkelaars centraal staan. Als gevolg van de strenge regels uit Parijs moesten zij steeds weer nieuwe manieren vinden om het hoofd boven water te houden. Fraude met scheepspapieren, smokkelhandel en omkoping van douaneautoriteiten waren schering en inslag. Hande-

laren zagen zich gedwongen hun handelsroutes steeds aan te passen, want zonder flexibiliteit gingen ze onherroepelijk failliet. De grote handelshuizen wisten alleen te overleven door terug te vallen op hun uitgebreide internationale handelsnetwerken, zoals we lezen in de bijdrage van Margrit Schulte Beerbühl over de Rothschilds.

Wat dit alles uiteindelijk betekende voor de havensteden van Europa wordt behandeld in het vierde en laatste deel. Deelstudies naar de handel in Bordeaux/Nantes, Antwerpen, Riga en Amsterdam vertellen het bekende verhaal van economische achteruitgang, waarbij ook wordt ingegaan op de gevolgen van deze achteruitgang voor de langere termijn. In sommige gevallen zouden de veranderingen die volgden op de invoering van het Continentaal Stelsel tot ver in de negentiende eeuw het economische beeld blijven bepalen.

De artikelen van *Revisiting Napoleon's Continental System* zijn van hoog niveau. De diepgang en oorspronkelijkheid van de bijdragen varieert weliswaar, maar dit is in de eerste plaats het gevolg van het feit dat onderzoek naar het Continentaal Stelsel in sommige landen verder is gevorderd dan in andere. Belangrijk minpunt is dat er door de opzet van de bundel vrij veel wordt herhaald. Zaken als het Decreet van Berlijn en de manier waarop handelaren fraudeerden, komen in vrijwel alle artikelen terug. Aan de praktische werking van het keizerlijke handhavingsapparaat met douaniers en gendarmes wordt daarentegen nauwelijks aandacht besteed.

Deze kleine kritische noten nemen niet weg dat *Revisiting Napoleon's Continental System* op heldere en overtuigende wijze de laatste stand van zaken in het vakgebied weergeeft, terwijl het tegelijkertijd nieuwe onderzoeksthema's benoemt en discussies oproept. Dit maakt de bundel voor zowel de geïnteresseerde leek als de specialist een waardevolle aanvulling.

Christiaan van der Spek
Nederlands Instituut voor Militaire Historie

Rochelle Rowe, *Imagining Caribbean Womanhood. Race, Nation and Beauty Competitions, 1929-70* (Manchester and New York: Manchester University Press, 2013), 199 p., ISBN 978-0-7190-8867-4

Creolization and hybridity are among the most enduring tropes in the academic treatment of Caribbean cultural politics. In *Imagining Caribbean Womanhood. Race, Nation and Beauty Competitions, 1929-70*, Rochelle Rowe engages these concepts, using the history of West Indian beauty competitions as a frame through